

135 beboede gårde, 8 ødegårde og 42 huse.

I en kort indledning redegøres for forholdene omkring godset og for regnskabskets fysiske form, og regnskabs-teksten følges af en fortegnelse over regnskabsposterne – den fungerer som en art sageregister – forklarende noter, ordforklaringsliste og person- og stedregistre, nyttige hjælpemidler, når man skal arbejde med regnskabsteksten, hvor baggrund og sammenhæng er så vigtig for den dybere forståelse.

Her åbner regnskabet mulighed for et vidtgående indblik i livet i det lille samfund, som skolen og godset Herlufsholm udgjorde. Regnskabskets jordebog (s. 5–15) opregner alle de bønder og husmænd, der hørte under godset, indtægtslisten (s. 16–44) oplyser om indfæstning og retsbøder og de mange indtægter ved salg af varer, udgiftslisten (s. 45–124) oplyser om køb af råvarer og levnedsmidler til gården og skolen, disses embedsmænd, arbejdere og gæster og om det arbejde, der uge for uge er blevet udført af håndværkere og folkehold. I detaljer kan man følge driften af godset og skolen, og man har et righoldigt materiale til bestemmelse af priser, arbejds- og embedslønninger og levestandard.

Ole Degn

Ældre danske tingbøger. Sokkelund herreds tingbøger 1636–37. Udgivet af Landbohistorisk Selskab ved Karen Marie Olsen (København 1976), 175 s.

Et af de sidste årtiers store historiske udgiverarbejder i Danmark nærmer sig sin afslutning. Det drejer sig om »Ældre danske tingbøger«, som Landbohistorisk Selskab startede i 1954 med de første hæfter af Herlufsholms birks tingbog 1616–33 og Skast herreds tingbog 1636–40. Disse to rækker er for længst

afsluttede, og det samme gælder Åsum herreds tingbog 1640–48. Af fjerde og sidste række, Sokkelund herreds tingbøger 1621–22, 1625–37, udkom sidste år det afsluttende teksthæfte ved Karen Marie Olsen, og her mangler nu »kun« registrene. Selskabet har dermed fuldført den opgave, man havde foresat sig. I forordet til det nævnte hæfte oplyser Selskabets formand, Svend Gissel, at man er i gang med udarbejdelsen af sageregister til hele værket, noget som flere gange har været efterlyst som en nødvendighed for den fulde udnyttelse af det store materiale.

Skal man så vente eller ønske flere sådanne tingbogsrækker? I 1963 skrev retshistorikeren Poul Meyer, at en delvis udgave af tingbøgerne ikke kunne være til nogen nytte, »men at man i det fremtidige arbejde som hidtil må stræbe efter at få udgivet så mange tingbøger som muligt og at udgive dem i deres fulde omfang« (Bol og By 4, s. 56). Konklusionen er draget på grundlag af den kendsgerning, at rettergangsforhold bogstavelig talt kan variere fra retskreds til retskreds. Men dette rejser straks store problemer, for tingbøgerne fra 1600-årene tælles jo i tusinder, og bogtryk er ikke blevet billigere med årene. Spørgsmålet om udgivelsesform kan næppe siges at være afklaret, men i en række indlæg i tidsskriftet »Fortid og Nutid« i årene 1967–71 blev det behandlet under forskellige synsvinkler, specielt mulighederne for som erstatning for traditionelle kildeudgaver et etablere et stort fælles tingbogsregister tilrettelagt for edb-behandling (se især Grethe Ilsøe: Tingbogsregistrering for edb – et forsøg, i Fortid og Nutid XXIV s. 675). I hvor høj grad et sådant register vil kunne tilfredsstille de mange forskellige forskere, der er interesseret i tingbogsmaterialet, er det for tidligt at udtale sig om, men de forsøg, der er gjort, rejser interessante perspektiver. Foreløbig må man have lov

at glæde sig over, at den store traditionelle udgave (næsten) er i hus. Forhåbentlig vil den blive udnyttet efter fortjeneste og samtidig virke inspirerende på interessen for tingbøgerne i det hele taget.

Paul G. Ørberg

E. Ladewig Petersen: *Veritas et honor regis. Studier over Niels Slanges kilder og kildebehandling i hans fremstilling af Christian IV's historie.* (Odense Universitetsforlag, 1974). 100 s.

I sin bog om biskop Hans Svane og gejstligheden på stændermødet i 1660, fra 1974, kunne Carl-Johan Bryld, med udgangspunkt i tidligere forskere som C. O. Bøggild-Andersen, på flere væsentlige punkter stille spørgsmålstegn ved 1700-talshistorikeren Niels Slanges arbejds metode og pålidelighed. I sit kritiske arbejde om Niels Slange og dennes kilder og kildebehandling gør Erling Ladewig Petersen endeligt op med denne historiker, der siden slutningen af forrige århundrede med mellemrum har været genstand for livlig diskussion.

Det er med rette, Ladewig Petersen tager Niels Slanges arbejde op til en analyse i bredere sammenhæng. Selv om det på flere punkter har været stærkt omdiskuteret, har man indtil den nu foreliggende bog savnet en systematisk kritisk og historiografisk undersøgelse. Kun ved at se på forfatterpersonligheden og dennes motiver og intentioner i en helhed er det muligt at nå frem til en forståelse af enkeltheder i det arbejde, hvorfra mange oplysninger har spillet en større eller mindre rolle i historiske fremstillinger, idet man har troet, at Slange i mange tilfælde har bygget på kildemateriale, der siden er tabt.

På baggrund af en indledende skildring af Niels Slange og det tidligere syn

på ham og af historikeren Hans Grams trælsomme arbejde med Slanges store Christian 4.-manuskript, der også sættes i relation til Ludvig Holbergs arbejde, samler Ladewig Petersen sine analyser omkring tre begivenhedsforløb, der skildres i Slanges i det ydre monumentale værk *Kong Christian den Fierdes historie*, der efter mange vanskeligheder udkom i 1749. De tre begivenhedsforløb omfatter forholdet mellem Christian 4. og rigsrådet i nogle kritiske måneder 1603-04, formynderstyrets etablering 1588 og Kalmarkrigen 1611-13. Gennem skarpsindige analyser og bestræbelser på gennem andre kilder at nå bag om Slange lykkes det Ladewig Petersen på overbevisende måde at afsløre Slanges arbejdsmåde og kildebehandling og hans motiver og tendens, således at et afsluttende afsnit kan give en sammenfattende karakteristik af denne historiker.

Er Slanges værk stærkt præget af, at det stammer fra den førkritiske tid, så belastes det i særlig grad af forfatterens arbejdsmåde og tendens. Slange manglede helt evnen til at strukturere sit værk og kunne ikke skelne væsentligt fra uvæsentligt; yderligere formåede han ikke, lige så lidt som andre førkritiske historikere, at skelne mellem aktmateriale og berettende kilder, førstehånds- og andenhåndskilder, primære og sekundære kilder, samtidige og senere, nære eller fjerne kilder. Men hertil kommer, at Slange ikke holdt sig tilbage fra at digte og at forfalske dokumenter for at få stof og fremstilling til at passe ind i og »dokumentere« det helhedssyn, han ønskede at anlægge: han skildrer Christian 4.-skikkelsen som den »brave« monark, som en helt, der forsvarer sig mod den onde nabo Sverige, og dette tilmed i et modsætningsforhold til den danske, af private økonomiske hensyn styrede adel; og som enevældens borgerlige embedsmand og fyrstetjener ser Slange Christian 4. som